

ר' פייטל *

1 כאשר הלבנה הצעירה עלתה בעשרה בטבת, בשעה עשר בערך, והבקיעה זכה ובהירה ככסף מבעד לעננים, שהתפזרו והתפשטו לכל הכיוונים, והמשיכה לשוט ולנוע באורח הופשי על פני הרקיע זרוע־הכוכבים, הלוך והשתקף בשלג הרענן שזוה עתה ירד, לא היה לה הכבוד לראות אפילו יהודי אחד בכל קאָצ'אַניִבְקָה. איש לא הופיע ברחוב לחדש את המולד כרגיל, כאילו לבנה כלל לא היתה ולא נבראה בעולם. ואם ללבנה שלנו יש אמנם טיפ־טיפה של שכל, ואף קורטוב של אמביציה, היא בוודאי נפגעה ונעלבה מרוב בושה לעיני עדה שלמה של כוכבים, כאשר יהודים, יהודי קאָצ'אַניִבְקָה, ביישו אותה הפעם ברבים ולא יצאו לקבל את פניה, ואף נמנעו מלרקוד ולהדס לעומתה בשמחה, בחדווה, כפי שהיו נוהגים תמיד בכל ראש־חודש. כל היהודים כולם, לאחר התענית, שכבו, במחילה, במיטותיהם כשבטניהם מלאות וישנו שנת ישרים, בלי עין רעה. אילו הַשְּׁמֵשׁ, למשל, היה נוקף בתריסיהם וקורא בקול: 'ישראל, עם קדושים, קומו צאו לעבודת הבורא!' – הם היו בוודאי מתהפכים מצד לצד וממשיכים לנחור. עד כדי כך הם היו שקועים בשנתם.

2 רק בביתו של ר' פייטל לא עצמו עין. כל בני הבית, למקטן ועד גדול היו ערים, עסקו איש בשלו בשקט בשקט, הסתובבו כה וכה, התהלכו על בהונות רגליהם – כשעל פניהם החיוורות והסחופות משוכה עלטה מעיקה, מעין עננה שלמה של מרה־שחורה. כפי שנראה היה, התרגשה בבית זה תכונה כלשהי, נמרצת למדי, אף כי איש איש היה טרוד בהרהוריו, היה לו גם מפני מה לדאוג. מגורה קטנה עמדה דולקת על השולחן העגול והמשופשף כדבעי והאירה בלהבת אדמדמה את קירות החדר הריקים, שהדלות בלטה בו והשמיעה את צפצופיה מכל קרן זוית.

3 מצדו האחד של השולחן ישב ר' פייטל וכתב איגרת כלשהי בידו הרועדת. הוא לא שמע ולא ראה דבר מכל מה שהתרחש סביבו. במשך שנה אחת, מאז שפישל שלו הלך, חל בו שינוי רב, עד כי אי אפשר היה כלל להכירו: זיקנה קפצה עליו ושיבה פשטה בשערותיו; הוא הצטמק ורוזה, ומראה פניו עם לחייו הנפולות והעיניים הנפוחות החבוקות בעיגולים כחולים גדולים העיד, כאילו זה

* הסיפור 'רעב פייטל' מועתק כאן ומתורגם מתוך חוב' 8 של כתב־העת שטערן, מינסק 1938, עמ' 7-18. בהערה מצייין העורך, שסיפור זה לא פורסם עדיין, ובכתב־היד הוא חסר כותרת. הכותרת ניתנה כנראה ע"י העורך, ששמו לא פורש.

לא מכבר קם האיש ממיטת חוליו. עצם הכתיבה, כפי שניתן היה להבחין, עלתה לו בבריאות. כל מילה כאילו נעקרה מעומק ליבו. עם כל משיכת קולמוס נתבלטו בפניו ורידים עבים ונפוחים, כמוהם כחבלים, והעיניים אדמו מדם. הו, ר' פייטל המסכן והאומלל!

4 בצדו השני של השולחן, מולו, ישבה אַלְקָה ופניה השוכות כעפר, ללא טיפת דם, וראשה דומה, להבדיל, לגולגולת רצוצה. היא הטליאה חולצה כלשהי, תפרה בחיפזון, כאילו מיהרה להשלים את תפירת הטלאי שמא תאחר.

5 ביילה, הילדה הקטנה, בת־הזקונים, היתה מעיילת את החוט בקוף המחט, ואלקה המשיכה במאמץ התפירה כשראשה מורכן. מזמן לזמן היא שלחה מבט בעיניים לחות אל ר' פייטל, כשרעד סמוי טילטל את גופה תוך כדי כך, ושוב חזרה והרכינה ראשה והספיגה את הטלאי בדמעותיה החמות.

6 לא עליכן, בנות ישראל, לעבור את מה שאלקה המסכנה עברה מאז המעשה עם פישל שלה! לא עליכן שנה כזאת גרושה צרות, דחקות, מחלות וייסורים. לפתע ניטלה המשענת, שכל הבית הזה זכה לסמוך עליה הודות לפישל. מטה הפרנסה נשמט. הכנסותיו של ר' פייטל לא היה בהן כדי למלא את הצרכים הדרחופים ביותר של המשפחה. לא פעם אחת נאלצו להתקיים מסירת אחת של תפוחי־אדמה ביום. וטוב היה כאשר השיגו תפוחי־אדמה. לפעמים גם זה לא היה. ומאין, באמת, היה יכול ר' פייטל לשאוב את אמצעי הקיום? הרי לא היתה בידו פרנסה קבועה ובטוחה. כמוהו כמאות יהודים זולתו התקיים מן הרוח. אלא שהרוח לא תמיד נושבת באורח רצוי. לפעמים היא פוסקת – ושום התחכמות אין בכוחה להניעה. ואין עצה לאדם, שונאי ציון, אלא לשלוח יד בנפשו.

7 כל עוד רגליו של ר' פייטל נשאו אותו, הוא היה רץ ומתרוצץ כמו סוס יום תמים, התיגע ועמל מעל כוחותיו של בן־תמותה כדי להרוויח כזית לחם צר ומים לחץ. אלא שהדאגות המתמידות והצרות שנחתו עליו בעטיו של בנו, גזלו ממנו את שארית בריאותו. לעתים קרובות יותר הוא היה מתמוטט ונשאר לשכב בבית ימים על גבי ימים חשוב כמת. יתר על כן, נספחו לו טחורים, זו המחלה היהודית המובהקת, העוברת בירושה מאבות לבנים, ועל פי רוב ללא שום תוספת אפילו של פרוטה, רק טחורים בלבד, טחורים על טהרתם, בתוספת נכבדת של ייסורים משונים.

8 ולא די שר' פייטל התייסר במכאוביו, אלא גם אשתו וילדיו, בראותם אותו מתבוסס בחוליו, סבלו עוד יותר ממנו. הם ראו במו עיניהם כיצד אחיזת המשענת האחרונה שלהם נרקבת והולכת והיא כבר תלויה על בלימה ומתנדנדת על כפות המאזניים. הם בהו בראותם את הקש היחירי, שבו אחזו, עומד להישבר ולהתפורר לאבק פורח, ואילו הם, השלומיאלים, בני־בלי־מזל, ישקעו כאבן במים אדירים ויטבעו שם.

9 ייסורים מעין אלה גרועים מן המוות. הראש הומה כגלגל אחוז סחרחורת. ייסורי דאמוקֶלְס¹ בהיותו שרוי בארמון כשחרב חדה תלויה מעל ראשו על חוט השערה הם ממש שחוק לעומת סבלו של ר' פייטל. באשר 'החרב התלויה' שלו

לא היתה אלא ייצור חי, אהוב, יקר, שנפשו כרוכה בנפשו, שנפילתו עצמה היא אסון, ממש צער ורחמים. לא עליכן, אומות העולם, עינויים כאלה, סבל מר שכזה, כאשר נדמה לך שאתה מרחף באוויר ודואה על גבי קור-עכביש, מבלי שתחוש מתחת לרגליך כברת ארמה יציבה, שתוכל להיסמך עליה ולו רק בקצה הבהון. רגש מר כזה, סחרחורת כזאת חשות אצלנו לא לעתים רחוקות משפחות רבות, עניות, עזיבות וגלמודות!

10 אהה, ייצור אומלל, מסכן!

11 פיסת הנחמה היחידה למשפחתו האומללה של ר' פייטל היתה לפעמים איגרת מפישל. והיתה זו נחמה שפתחה את מעין הבכי, והעיניים נתמלאו דמעות. כמו בשעת הרהר טבק, והלב התייסר וכאב. אלא שבכאב זה היתה טעונה גם הנאה, כהנאתו של המגרד פצע צורב ומדגדג.

12 מצבם של ההורים היה ידוע היטב לפישל, וכן לא נעלם ממנו המצב העגום בו היתה שרוייה כל המשפחה בשעה שהוא עזב. הוא ידע שהעוני שורר בבית והמצוקה מרה. כל אחד מסכן, סובל ומתייסר. ואבא, אבא שלו היקר והנלָב, נאלץ לראות את הכול במו עיניו, להתבונן דועך כנר מתוך המועקה, שאין לאל ידיו לעזור ולהושיע. ידוע ידע באיזו מידה כל אחד מבני המשפחה מתענה, ועד כמה נפש ההורים והאחיות כרוכה ואהוזה בנפשו, ומה רבו געגועיהם הנוראים אליו. לפיכך, אף על פי שהוא סבל והתייסר מאד, המסכן, ואף הוא התגעגע נורא על ביתו ומשפחתו, הרי הוא נמנע במכתביו, שהיה מריץ לעתים קרובות, מלספר על מצוקותיו והשתדל לפייס את הוריו במילים חמות, טובות ומנחמות. בכל מכתב הוא חזר על אותו הנוסח: השירות בצבא אינו נורא כלל, כפי שיש ומתארים אותו בצבעים קודרים, צריך רק לשמור על התנהגות הוגנת וישרה; הוא מפציר בהורים לא להצטער כל כך, להתחזק ולא לאבד את הבטחון ואת התקווה. אלוהים יעזור והוא ישלים את חוק שירותו, ואז יגייס את כל כוחותיו על-מנת לעלות ולהתקדם בחיים, כדי להמתיק להוריו את שנות הזקנה, ואם ירצה השם, הם עוד יזכו לשאוב ממנו נחת. לכל אחת מאחיותיו הוא היה שולח דרישת שלום מיוחדת. הוא ביקש אותן להקדיש זמן ולהמשיך לפחות במידה זעומה בלימודים, שהן היו רגילות ללקק טיפות טיפות במחיצתו, לעזור בזה אחת לשנייה ולמען השם לשמור על הבריאות. את מכתביו קראו כולם בבית תוך צחוק מהול בדמעות. והיה זה כמו שקורה לפעמים בחוץ – השמש זורחת וגם גשם יורד בעת ובעונה אחת.

13 אלא שפיסת הנחמה היחידה לפתע נעתקה. בשנת 1877 יצא פישל עם הגדוד שלו לבולגריה², והנה חלפו כבר חודשים אחדים ואין קול ואין עונה ואין קשב, אף קורטוב של ידיעה לא הגיע ממנו, כאילו אף לא טבל את עטו בדיו! אבא ואמא התהלכו כהלומים ומוכים. כל אחד הרהר בליבו הקודר רעות, אך שמר את פיו מלגלות את צפוני ליבו, כדי לא לצער את זולתו. כל אחד בכה במסתרים, אי שם בקרן זוית, נחנק במאמץ להחביא את דמעותיו הזולגות, שמא יראה זולתו מה מתחולל ממנו ובו.

14 היה צריך להתבונן לאלקה בשעה שיצאה אל הרחבה שלפני הכנסייה, כאשר

נערך שם מסדר הגדוד מקורסק, שחנה בז'יטומיר, ועמד עתה להתפקד לקראת יציאתו למלחמה. הרחבה כולה היתה מלאה וגדושה אנשים. עמדו שם אבות, אמהות, נשים מעוברות, נשים מיניקות, נשים עם תינוקות בזרועותיהן, ידידים טובים וקרובי משפחה, שבאו להיפרד מיקיריהם ולהביט עליהם אולי בפעם האחרונה. כולם עמדו בצפיפות ופכרו אצבעותיהם. אנחות וגניחות פרצו ממאות פיות בנעימות שונות, שעלו כעין לחן עמום ומשונה, שנישא סביב סביב על פני הקהל הרב ומילא את אזני הבריות בזמזום עגמומי, מעיק על הלב במרה־שחורה שבו, עד כי צינה חלפה בבנייהמעיים וכל הגוף חש כאילו נמלים מטפסות ומתנהלות עליו.

15 וכאשר המפקד השמיע את פקודתו: 'מארשו! (נוצ!)', והחיילים זזו ממקומם ופנו לדרך, בהיפרדם בלב שוקק מקהל המלווים, הפכו הגניחות והאנחות לבכי ותאניה נוראה בכל הקולות למיניהם. בתוך הקונצרט המר הזה ניתן היה לשמוע ולהבחין ביללה, בִּבְכֵי קינה של יהודיה אחת. אלקה העלתה באותו הרגע בדעתה ובדמיונה את בנה; כל מה שנצטבר בליבה פנימה פרץ לפתע החוצה בהתייפחות מחרידה, בקריאת יללה, שהגיעה עד לרקיע השביעי. דמעות פרצו מעיניה, זעקה נפלטה מפיה והיא אמנם מיד נפלה והתעלפה. הביאווה הביתה חיה ונושמת בקושי!...

16 מה מאושרת את אלקה! הייסורים שהצטברו בליבך אמנם פרצו החוצה כמו לִפְּה רותחת מלועו של ה־ה־ה־געש. זרמי דמעות זלגו מעיניך – והוקל לליבך. ליבו של פייטל, לעומת זאת, קפא כאבן. בתוך תוכו הכול יקד ובער והבליח, והייסורים הכבושים פתאום פרצו והתלקחו בדמות להבה פנימית לוחטת, שהתפשטה כְּבַעֲרָה וְשַׁרְפָּה על פני כל אבריו והטילה בו מחלת חום איומה. זמן רב שכב ר' פייטל מתבוסס בחומו, כשרגלו האחת כבר היתה אולי בעולם האמת. אלא שאלוהים שמע את תפילותיהם של כל בנייהמשפחה, שבכו מאד מאד וזעקו זעקות עד לב השמיים, והוא העניק לו במתנה את חייו. ואמנם העניק לו האל את חייו, אך לא את בריאות גופו. ר' פייטל לא היה לאל ידו להתאושש ולהשיב נפשו אל כוחותיו עתה כאז. הוא הפך להיות בן־אדם פגוע, חולני.

17 ובעצם תמו ויבשו כל מקורות הפרנסה של ר' פייטל במקומו, ולא היתה לו משורה להשתכר ממנה ובה. ואז עלה בדעתו הרעיון לצאת לאי־שם בנכר מתוך תקווה, שמא יתמזל מזלו שם ואלוהים יזמן לו פרנסה כלשהי. והוא לא דרש מאלוהיו דרישות מפליגות, אלא רק פת לחם לעצמו ולמשפחתו, כדי להשיב את הנפש ולהתקיים. אלקה היתה מאויינה לתוכניותיו של בעלה אודות הנסיעה והיתה מניעה ראשה בתנועה עזה.

18 – לא, אני לא אתן לך, באיסור גמור – היא היתה חוזרת ואומרת – לאן אתה אומר לנסוע? אוי ואבוי לנפשי, הרי אינך אדם בריא, ובבית לעולם לא יכול להיות גרוע. לפחות יש כאן מי שישגיח עליך ויטפל בך, הרי כאן אתה שרוי עם אשתך וילדיך. לא כן בנכר. אם חס וחלילה תחלה שם, הרי אתה עוזב ונטוש בלי מודע וגואל. למי זה יהיה איכפת לשים לב אליך? הרי אתה יכול

- שם, אוי ואבוי לי, להתפגר – ומה יהיה איתנו, האומללים, בלעדריך? לא ולא, אני אומרת לך, הישאר בבית, גם אלוהים עוד יכול לעזור וישלח מה שישלח, נסתפק במה שאלוהים יתן – ובלבד שנהיה כולנו ביחד.
- 19 אלא שאלוהים לא נתן; זמן רב, רב מאד, אלוהים ממש לא העניק להם דבר, ואלקה נאלצה חרף רצונה להחריש ולא להשמיע את טענותיה, אף כי בפנימיותה הכול התכווץ והתקמט, דמה ניגר טיפות טיפות – כה קשה היה עליה הרעיון בדבר נסיעתו, קשה מנשוא.
- 20 וכך קרו הדברים לר' פייטל שלנו ובני־ביתו מאז יציאתו של פישל ועד עתה.
- 21 ואילו עתה, מה קורה עכשיו? שקט, הקשיבו נא, הנה עוד מעט אמנם שמוע נשמע כל מה שהתרחש.
- 22 – אלקה – אמר ר' פייטל לאחר שסיים את כתיבתו והשעין את ראשו ביד אחת על השולחן.
- 23 אלקה החרישה דקות אחדות, ראשה היה מורכן אל הטלאי שהטליאה, המחט פרכסה בין אצבעותיה הרועדות. היא המשיכה לתפור ועשתה תפסים ארוכים, לבסוף ניתקה את החוט בשיניה, הרימה את ראשה והציצה בעיניה הלחות, הנפוחות ככוסות־רוח, אל ר' פייטל, אך לא הוציאה הגה.
- 24 – אלקה, כלום בוכה את? – פנה אליה ר' פייטל, והדמעות עלו אף הן כרי מחנק אל גרונו – אי, פה, בחיי. הרי את רואה שנסיעתי דרושה לכולנו, והן שוחחנו על כך רבות, חִכְכְּנו ונמלכנו בדעתנו. לשם מה, אפוא, את בוכה לשווא, מקלקלת לעצמך את העיניים וגורמת לי צער רב דווקא עכשיו, כשעה לפני שאני יוצא לדרך. לכל דבר, אלקה, יש סוף. שיקיץ הקץ הפעם על הבכי.
- 25 – אך, פייטל – השיבה אלקה – מה אני יכולה לעשות, שהדמעות זולגות מאליהן? נסיעתך מעיקה על ליבי כאבן, היא עולה בדמיוני כדבר־מה נורא מאד. כלום צחוק הוא זה? נסיעה כל־כך ארוכה? אני פוחדת!...
- 26 – צחוק את עושה לי! – שיסע ר' פייטל את דבריה של אלקה; בבואו ללגלג הוא העמיד פנים שמחות כביכול – כלום צחוק הוא מסע מעין זה, לא־ישם בקצה הארץ, עד לפטרבורג? והרי קאָצ'אַניבְּקָה שלנו היא היהלום, השמנת של עולם ומלואו. רק כאן מתרחשים חיים, ואילו פטרבורג, להבדיל, היא סתם פִּיצָה, פינה נידחת בקצה העולם! כלום בני־ארם בכלל חיים שם, בחיי?!
- 27 – כל אחד שרוי במקומו – השיבה אלקה באנחה והניעה בראשה – כלום יודעת אני מה עלול לקרות שם?
- 28 – אי, פה, בחיי! – אמר ר' פייטל והתיישב במושביו על גבי השרפרף – הרי את מדברת, אל נא תכעסי עלי, ממש כמו יהודיה, באמת כמו אחת, אשר איבדה את שארית אמונתה. פטרבורג מקיימת, ברוך השם, כך וכך הרבה מאות אלפי אנשים, שחיים שם כל שנותיהם בעושר ובכבוד – כלום לא אוכל, אני היהודי, לחיות ולמצוא שם את כל צרכי בין כל־כך הרבה מאות אלפי בני־אדם? ומה, בסך הכול, דרוש לי? אין לי צורך במרכבות־פאר, אף לא במיליונים או בהילולות וחינגות, הרי לא דרושה לי אלא פרוסת הלחם, אני

רוצה לאכול ולחיות בעולם הזה. יתר על כן, גם לא אהיה בפטרבורג גלמוד כל-כך, אף לא נכרי וזר, כפי שנדמה לך. יש לי שם מכרים מן החוג העשיר והבינוני. נמצאים שם אנשים, שאיתם יחד עבדתי פעם במכס; חלקם, כפי ששמעתי, עלו והתעשרו מאד ואף יש להם מעמד של חשיבות. לא אגע בהם, חלילה, ולא אבקש מידם כסף, אך נדמה לי, שאני יכול יפה מאד לסמוך על עזרתם במילה טובה למעני, בגישה אל מאן דהו, בטרחה להשיג לי משרה כלשהי. אין דבר, אלקה! – פלט ר' פייטל דיבור מעודד, לאחר שחזק נפשו בדברים שדיבר – אין דבר, בחיי.

29 – הלוואי, באמת שיהיה כך, אין דבר, אבל הנה כאן, כאן – אמרה אלקה והצביעה באצבע האמה על הלב – הנה כאן אני חשה משהו שאינו משמח כלל, מעיק עלי שם משהו ממש כמו איזו אבן כבדה. אך, פייטל, הדמעות ניגרות מעיני, ומה אעשה, הרי אינני אלא יהודיה חלשלה ואיני מסוגלת להתאפק ולא לבכות.

30 – די, בחיי, בדמעות הנשים שלך! – אמר ר' פייטל בקול שמהולים ושזורים בו תחינה וצער – הזמן קצר. מוטב שיוציאו את התרמיל ויתחילו לארוז את הדברים הנחוצים. כלום מוכן הכול ומזומן? האם החולצות מתוקנות? והעיקר – הכפתורים, את הכפתורים יש לתפור חזק חזק.

31 דבריו האחרונים של ר' פייטל הקימו מהומה שלמה בבית. כל הילדים פרצו ממקומם, גררו מתחת למיטה מין תרמיל ישן נושן, משופשף, מתפורר, פגום ופצוע ומכוסה קמטים וצלקות, שהזדקרו מכל צד כעצמותיו היבשות של חולה שחפת. כל הטלאים, המרובים מעבר לכל מידה העידו שהוא עמוס שנים רבות, אף השתתף ועבר מצעדים רבים ולא פעם נקרע קריעות של ממש. מין שלומיאל כזה מותר היה מזמן-מזמן לפטר, או לפחות להוציא לגימלאות או אפילו להשליך לכל השדרים והרהרות. מזלו של ממזר זה היה, שר' פייטל היה שרוי בנסיבות קשות מחמת המציק, והוא נאלץ עדיין בעטין של צרות להיזקק לשירותו של נצר ישן ונתעב מעין זה, ופשוט להשתמש בו: להניח בו לעת מצוא חפצים שונים מאביזרי משקהבית, כגון מסמרים עקומים וחלודים, חישוקי ברזל ובריחים ישנים, פמוטים שבורים של מנורת מאור לשעבר, ספל פח שבור וידיות-סכינים משופשפות, גרבי צמר מרופטים, כובע קרוע, בלוי וממורטט עם מצחיה סדוקה, כמה מגבעות מוכתמות ומחוררות, חתיכת פרווה ונאד מים ישן ומיובש וכדומה סמרטוטים מסוג זה. אלקה קמה מן השרפרף, רצתה ללכת ולקבל את פניו של תרח זקן זה ואף לקבל מידי אחת אחת את כל הגרוטאות, שלא יחסר חלילה 'אביזר' אחד ולא ילך לאיבוד.

32 – חכי נא, המתיני מעט, אלקה! – פנה אליה ר' פייטל בפנים חיוורות ובקול רועד, בהצביעו על גליון הניר, שזה עתה סיים את כתיבתו עליו – רואה את, אלקה, זהו מכתב דחוף מאד, שתצטרכי לשלוח אותו מחר עם הדואר, אני כותב שם עליו... על שלנו... כותב אני...

33 מן הראוי לציין שאלקה אמנם ירדה לטעמם של דברי בעלה, ואף הבינה אל

- מי הוא מתכוון. ההרהור על פישל היכה בה כרעם. היא קפאה על עומדה אפופה עגמימות. רגעים אחדים ניטל הדבר מפיה.
- 34 – אל מי אתה שוב כותב? – היא שאלה להלן בשקט וניגבה את עיניה.
- 35 – הפעם – ענה ר' פייטל – אני כותב אל הרופא שלנו. הוא עתה, בימי המלחמה, רופא ראשי בבית־ההולים הצבאי בגאלאץ. והרי הוא בן־אדם טוב, גם מִכָּר מִמְכָּר.
- 36 – אהה, אוי ואבוי לאמא! – נאנחה אלקה מעומק הלב – מי יתן וריבונו־של־עולם ירחם והכתיבה הפעם לא תהיה לשווא. קרא נא, אני מבקשת אותך, אשמע מה שאתה כותב אליו!
- 37 – אני כותב אליו בלשון־הקודש – השיב ר' פייטל בנוטלו את המכתב בידו – לא תוכלי להבין. אנסה לתרגם לך את התמצית בלבד.
- 38 – "בני יהודי" – כך אני כותב לו "הבן היחיד שלי, והוא חיי, והוא נשמתו, והוא כל רכושי, ועתה הוא חייל! את החטא, שאחרים מטיחים בפנינו ומאשימים אותנו בו, שאנו עם חסר מולדת, הטא זה עלינו, השלומיאלים המסכנים, לפדות בילדינו היחידים..." לא, לא, זה לא ניתן לומר ולתרגם. מוטב שתקשיבי מכאן ואילך: "איני בוכה על כך" – אני כותב – "שבני יחידי נלקח ממני בימי זקנתי, ואני וכל בני־המשפחה שלי עימי נאלצים להתייטר בדוחק נורא ובעוני, לא, הרי לשם כך אנו יהודים, ואנו חייבים (צריכים) להתענות. אלא שאני בוכה על כך, שמזה חודשים אחדים אין לי שמץ של ידיעה על בני. הוא הלך למלחמה, ורק אלוהים יודע מה קרה לו שם... הריני מבקש אותך, אדוני הדוקטור החביב, בכל לשון של בקשה, שמא יהא זה לאל ידיך להיוודע משהו אודות בני. אם כן, אנא עשה זאת למעני וכתוב לי. אפילו במקרה הגרוע ביותר, אם, הוא, הלילה... חוסר הידיעה גרוע פי כמה וכמה. הריני בוכה לפניך בדברי יעקב אבינו: אנא, אדוני הדוקטור, יכמרו נא רחמיך על אב זקן ואומלל, על אם זקנה ומסכנה, על משפחה שלמה, הנמקה בעליבותה! והרי אתה, אדוני הדוקטור, יהודי, ועל כן אתה בוודאי יודע, שיהודי גם הוא בן־אדם ולב חי מפרפר ממנו ובו, והוא גם בעל רגש ואוהב את ילדיו. ואם הוא נלחץ, גם הוא חש כאב, והוא יכול, כמוהו ככל ייצור חי אחר, למות ולשבוק חיים לכל חי! ושוב, אדוני הדוקטור, רחם נא, כולנו מִכִּים ומעוכים, ממש עד כדי צער־בעלי־חיים!..."
- 39 כאשר ר' פייטל סיים את קריאת המכתב, הוא קפא במקומו כְּנִטּוּל דעת. אלקה השעינה בעמידה את מצחה אל קצה השולחן, והתיפחה, המסכנה, בבכי תמרורים. כך היא עמדה זמן ממושך ללא תנועה, אלא רק כתפיה רעדו ופרפרו כאילו מתוך קדחת.
- 40 אהה, אלקה המסכנה והאומללה!
- 41 – שיהיה כבר די, אלקה, מספיק, אני מבקש אותך! – קרא ר' פייטל, ניגש לאלקה ושם את ידו על שכמה – בואי, מוטב שנדאג לארוז את החפצים. הזמן אינו עומד. אין דבר, בחיי, עוד תראי, שאלוהים יעזור. נוֹנוֹ, אלקה, אל תהיי שוטה, אסור לאבד את התקווה, בחיי!

42 מקץ רבע שעה בערך עמד התרמיל הקטן, הישן בתרח, ארוז בשכרסו תפוחה ומותניו נפולות וסדוקות. אל תוך הכרס הזאת הונחו חולצות אחדות, שאלקה הטליאה, כמה זוגות גרביים מתוקנות, חלוק השבת, המכונה קֶאָפְאָטֶע, כרית קטנה ועוד זוטות, שהילדים דחפו לשם. הוא היה דומה לרוסינְטָה, הסוטה הסחופה ודלת־הבשר, שדון קיכוט הוציאה מן האורווה, כשהיא כבר היתה זקנה ובקושי עמדה על רגליה, הרכיב עליה רסן ואוכף ועלה עליה ברכיבה כפרש ואביר משוטט, המתכוון על גבי שבר־כלי מעין זה לערוך את מסעו המפורסם והמטורף.

43 – יודעים אתם, ילדים, מה אומר לכם? – קראה אלקה – שפתו נא את המיחס, בחיי. עד שהעגלון יתעורר להגיע, אבא יוכל בינתיים להשיב את נפשו במשהו ולקנח בכוס תה. כן, פייטל?

44 – מהיכא תיתי, אדרבה – השיב פייטל והעמיד תוך כדי דיבור פנים שמחות – אלא בתנאי, שנשיב את נפשנו כולנו ביחד. הבה ונבלה את הרגעים שלפני הנסיעה מסובים כולנו יחד ליד השולחן. זווז, ילדים, אל תעמדו כאן עם פרצופים עגמומיים ומודאגים. הרי אינני מפליג אל מעבר ליס. ריבון העולם הזקן עדיין חי וקיים. הוא לא נפטר. עוד נשוב ונתראה בשמחה ובנחת. קדימה, ילדים, היו שמחים יותר, אט, בחיי!

45 הילדים הרימו ראשיהם ושלחו מבטים שמחים יותר. קשה לומר, האמנם היתה זו עליזות אמיתית או שמא רק מדומה. קרוב יותר להאמין, שהילדים הציגו צל שמחה כשמחה, ועשו מאמץ לחזק את רוחו של האב, אותו הם אהבו מאד מאד, ולא רצו לצער אותו לפני הפרידה בהציגם פנים עצבוביות. בכגון דא הם כבר התנסו בעבר לא פעם.

46 ואמנם לא פעם אחת, בימים של מצוקה, עת הבית היה שקוע בעוני וברישי, והאב התייסר נורא מן הדלות המרה, הם היו בולעים את הכול והעמידו פנים כאילו יש להם כל־טוב וההצלחה מאירה להם פניה ושום דבר, ברוך השם, לא חסר להם בבית אביהם. לכל אחת מן הבנות היתה רק שמלה אחת לעורה, והן היו מרוצות ושמחות, כאילו ארוניתיהן גדושים בגדים תפורים ושמלות. מן הראוי היה להביט ולהשתומם למראה השמלה היחידה שכל אחת מהן לבשה: תמיד נקיה, שלמה, מגוהצת, כאילו זה עתה עלתה מן התפירה! ואמנם זה עתה הגיעה מטיפול המחט, באשר יום יום כמעט הגיעה כל שמלה אל תיקוניה. כל קרע קל, כל פרימה בתפר, כל התרופפות של כפתור או קרס זכו מיד לטיפול ולתיקון. ולאחר כל תיקון נדמה היה להן, שהן לובשות שמלה חדשה־חדשה. אלא שעתה, אם אמנם שמחו או שמא רק העמידו פנים, הרי ביילה, בת־הזקונים הקטנה, נזדהרה ושמחה מכל הלב. דבריו האחרונים של אביה עוררו אותה במיוחד משום מה.

47 – אך, אבאלה, אבאלה! – היא קראה, רצה אליו וחיבקה אותו בשתי ידיה הקטנות – אתה נוסע, בחיי, קח גם אותי איתך, אבאלה.

48 – הא כיצד? – איך תוכלי לנסוע, כאשר בחוץ שורר כפור־קפאון, הרי תקפאי באמצע הדרך – השיב ר' פייטל ונשק לביילה נשיקה חזקה.

- 49 – מה זאת אומרת – כיצד? – אמרה ביילה בתמיהה – אני אסע לבושה בשמלתי, צווארי אעטוף במטפחת, שאתה קנית לי לפני שנה; אין דבר, יהיה לי חם. ואמא עוד תיתן לי את הסודר שלה.
- 50 – מה את מדברת, טיפשונית, ובמה תתעטף אמא וכל יתר הילדים? הרי יש לנו רק סודר אחד בשביל כולן – אמר ר' פייטל, ומתוך קולו ניתן היה לקלוט מעין אנחה, שחרטה בלב כבסכין.
- 51 – אין דבר, אבאלה, קח אותי איתך! – נטפלה ביילה לר' פייטל וליטפה אותו, ונישקה אותו וחיבקה אותו.
- 52 – הרפי ממנו, טרדנתי! – רגזה עליה אלקה – תני לאבא מנוח, שיגש כבר לשולחן לאכול דבר־מה.
- 53 השולחן כבר היה ערוך. על גבי צלחת היה מונח, חתוך לפרוסות דקיקות־דקיקות, דג מלוח מנותח כדבעי, שראשו נערף והוא כבר מזמן לא היה קיים בעולם הזה, לאחר שאכלו אותו כאן לפני ימים אחדים. בצלחת קטנה הוגשו מעט גלדי־שומן מבוצלים, שריחם מחיה־הנפשות עלה וחדר והנעים והתפשט בכל אברי הגוף. מותרות מעין אלה לא הרשו לעצמם תושבי ביתו של ר' פייטל אלא רק במקרים נדירים, וביילה לא יכולה להתאפק מלומר: 'הרי כאן אצלנו היום ממש נשף אמיתי'.
- 54 לא הספיקו להתיישב סביב השולחן, ועוד בטרם שקרבו את בלעם הראשון אל פיהם, נשמע מבחוץ קול הריקה משונה ופרועה ואף קריאה קולנית 'פרר' בתוספת קללות מוות על ראשו של פלוני. קול הקללות העיר משנתו איזה כלב אי־שם, והוא פתח ביללה ונביחה. והנביחה נביחה – מרעישה עולם ומלואו. ומיד אחר כך אמנם נכנס לבית העגלון, בחור בריא בעלי־כתפיים ופניו מרוגזים וחמורי־סבר, כאילו מישהו קילל אותו באבי אביו או סילק את בגדי־השבת שלו. עם כניסתו נתקע האוכל בגרונו של כל הנוכחים, הכול החווירו כסיד, כאילו הופיע לפניהם מלאך־המוות.
- 55 – לנסוע, בוא לנסוע! – נהם העגלון מעומק הרוגז בהעיפו עיניו אל הקיר, מבלי לזכות את הנוכחים אפילו במבט.
- 56 – תן לנו לפחות כמה רגעים לאכול דבר־מה ולשתות מעט תה חם! – ביקשה אלקה את העגלון, וממש התחננה, כאילו שעמד לעומתה גולן.
- 57 – הו, לכל השדים והרוחות, הכול בכול וסך־הכול! – קילל העגלון וקולו היה גס וצרוד – הא לך ברנשיים על ראשי! כל הלילה עלי לרוץ אחריהם כמו בשלשול, לסחוט את כוחותיהם של הסוסים, והכול תמורת כמה רובלים קשים ומחורבנים. זה לא הספיק אפילו כדי לשלם לבעלת־הבית בפונדקים שבדרך. הא, שתתפגר גם היא יחד עם הסוסים ועם הברנשיים! כולם – עפר לפיהם! לאדמה! לשתות תה חם אפשר הרי גם בקורניה, טפו, לכל השדים והרוחות!
- 58 – מתי בערך אתה חושב להגיע לקורניה? – שאלה אלקה וליבה נשבר והולך.
- 59 – מאחר, בְּלֶחֶף הַשּׁוּר, השכם בבוקר אל תפילת השחרית – השיב העגלון,

- הפעם באורח רך יותר, לאחר שפלט לפני כן את צרור הקללות – אל תשתהה, דודי, הברנשים כבר יושבים ומחכים. היכן החפצים?
- 60 – קח נא, במהילה, את התרמילון הזה! – אמר ר' פייטל לעגלון. ובעצמו הוא פרש אל קרן זוית, הוציא מתוך הכיס הפנימי מין ארנקון, ושלף ממנו זהובים אחדים, וקרא לאלקה.
- 61 – הא לך, אלקה, מעט כסף – הוא אמר לה וביקש לשים את המזומנים לידה – שיהיה לך לפחות לזמן הראשון. הרי את נשאתר כאן ללא פרוטה.
- 62 – חלילה – נרתעה אלקה והסיגה לאחור את ידה – בקושי בקושי יש גם לך להוצאות הדרך. אנחנו כאן בבית איך שהוא נסתדר. ניאלץ ללוות, ואילו אתה – מה תעשה באמצע הדרך? כלום צחוק הוא זה, נסיעה ארוכה כל-כך? הלואי שהמעט הזה, שיש לך כאן, יספיק.
- 63 – הייתי היום בחנות הקמח – אמר ר' פייטל – וערכתי חשבון עם החנווניתי, מוכרת הקמח. ביקשתי אותה להמתין מעט עם גביית החוב ולהמשיך לתת לך בינתיים קמח בהקפה. את הכסף הראשון, שיבוא לידי, אם ירצה השם, אשלח לה בתוספת תודה.
- 64 – אנחנו הייבים גם לחנות המכולת – אמרה אלקה ופלטה אנחה הרישית.
- 65 – גם שם הייתי, ואמנם הבטיחו לי להמתין.
- 66 – אל תתמהמה, דודי! – נשמע קולו של העגלון מעברה השני של הדלת. ר' פייטל לבש בחפז מין פרוונת שחוקה ובלויה, הגר עצמו בחגורה והחל להיפרד מאשתו ובנותיו.
- 67 – היי בריאה, אלקה – הוא אמר וקולו רעד ובעיניו נקוו דמעות. אחר כך הוא ניגש לילדות, נשק לכל אחת ואחת ונפרד מהן תוך ריגוש והתפעמות הלב.
- 68 היה זה מחזה מרגש, שאינו ניתן כלל לתאור במילים. בכל אחד מן הלבבות התנחשלו רגשות חמים ומרים, שלהטו בפנים כאש שורפת, פשטו עד הכבד, והלשון לא הִיָּה לאל ידה להפיק אפילו מילה אחת, מלבד "הִיָּה בריא! סע בשלום!". אף אחד מהם לא היה מסוגל לומר יותר מזה. ר' פייטל ניצב רגע, התבונן בבית מגוריו כאילו שנפרד מן הכתלים, מכל אחד מן הפרטים והזוטות מסביב, ואחר יצא בחפזן החוצה ואחריו החרו החזיקו אלקה והבנות.
- 69 – עלה ושב בפנים, דודי! – האיץ בו ברוגז העגלון, ותוך כדי דיבור העניק מהלומה רבתי בזרבו של אחד מסוסיו בלווית קללה ואיחולים, שלא יהיה אלא פֶּפְרָה, יחד עם הסרסורים, בעלת־הבית של פונדק־החניה עם הפונדק ביחד, שתבוא על כולם מיתה משונה. הסוס ניתר ממקומו, פרץ מיצוליו הצידה ונדמה היה, שהנה הנה הוא הופך את העגלה על כילתה. מהומה פרצה בפנים, זעקות בלבול ומבוכה נשמעו מפי הברנשים שמלאו את הקרון והצטופפו בו על גבי חבילות מחבילות שונות, קופסאות וצרורות, אנשים ונשים בצוותא חדא. הכול צעקו, צרחו, צווחו וקילללו, הם את העגלון והעגלון אותם, ואחד לא שמע את קולו של זולתו. ברחוב העשירי, במרחק רב, התעוררו הכלבים ופתחו בנביחה עצבנית, קורעת את האוויר וקורחת חור בראש.

- 70 הנה כך יוצאת אצלנו עגלה צפופה וגדושה יהודים מז'יטומיר לְבְּרִדִיץ'בו!
- 71 בדי עמל הצליח ר' פייטל להידחק בין קהל הנוסעים, ועוד לפני שעלה בידו לסדר לעצמו מושב כלשהו, דרך אחד הברנשים שממול על כף רגלו והכאיב לו מאד, אלא שהוא הידק את שפתיו ועשה עצמו כאילו לא קרה דבר.
- 72 העגלון עלה על מושבו, הצליף הצלפות עזות באחורי סוסיו וכל המרכבה, שקפאה למקומה מחמת הכפור העז, זזה ממקומה בחריקה.
- 73 – אבאלה – צעקה ביילה – יהיה לך קר בדרך, קח נא את מטפחתי, עטוף בה את צווארך!
- 74 – ה'ו בריאים – קרא ר' פייטל מתוך הכילה והוציא את ראשו כדי לשלוח עוד מבט אחרון אל אשתו וילדיו.
- 75 – סע בשלום! סע בשלום! – צעקו אחריו אלקה והבנות, ואילו המרכבה יצאה לדרכה ברעש ובחריקה.
- 76 בכל קאצ'אניבקה שררה דממה. מין רוגע פשט בכול, לא נשמע הגה, אף לא רחש. בנות משפחתו של ר' פייטל עמדו על גבי השלג, כשרק שמלה בלבד לגופותיהן. הכפור הגביר חילו, צרב וצבט, אך הן לא חשו בקרה. עד כדי כך היה ראשן טרוד ומבולבל, עד כדי כך היה עגום לבבן. אלקה הרימה את ראשה אל השמיים. הגיגיה נסקו הרחק הרחק מעל ללבנה ומעל לכוכבים. היא חיפשה שם את ריבון העולמים הכליכול, שהוא מכיר ויודע ייסוריהם של כל הלבבות, ומעיניה זלגו דמעות כמו אגלי טל אפרפר.
- 77 כך ניצבו אלקה ובנותיה רגעים אחדים ואחר כך פנו וחזרו לביתם כלעומת שיצאו, בשקט, בלב מכווץ ועגום.

תרגם לעברית: שלום לוריא

הערות

- 1 דאמוקלס ז'י בסירקוזה שבסיציליה, בארמונו של הטירן דיניזיוס הראשון (405-367 לפנה"ס). הוא נהג להחניף למלכו והרבה להתפעל מעשירותו ומזלו. הזמין אותו הטירן לסעודה כדי לטעום טעמו של האושר המלכותי. הוא הושיב אותו במקום מכובד, אך תלה מעל ראשו חרב שלזכה בחוט שיערה דקיק. דאמוקלס, כמובן, חשש להזיז אבר...
- 2 הכוונה היא, לכל הנכון, למלחמה בין רוסיה לתורקיה (1875-1878). בשנת 1877 כבשו הרוסים את בסאראביה. בסיסי החזית הרוסיים היו, לכל הנכון, בבולגריה.